

PROJEV PŘEDSEDY ČKR K 30. VÝROČÍ ZALOŽENÍ ČKR

Praha, 16. února 2023

Prof. MUDr. Martin Bareš, Ph.D.
předseda České konference rektorů

Vážený pane předsedo senátu,
vážený pane předsedo vlády,
vážená paní ministryně,
vážený pane ministře,

Magnificence,
Spectabiles, Honorabiles,
vážené kolegyně a kolegové,
vážené studentky, vážení studenti,
dámy a pánové,
vzácní hosté,

dovolte mi, abych Vás všechny pozdravil a přivítal na tomto slavnostním shromáždění u příležitosti 30. výročí založení České konference rektorů.

VÝROČÍ A VÁCLAV HAVEL

Podobné kulaté výročí bývá možností a důvodem ke vzpomínání a přemítání. Dovolte mi tedy, abych se s Vámi dnes podělil o několik myšlenek, které mi v souvislosti s tímto výročím přišly na mysl.

A rád bych své vystoupení začal citací několika pasáží z projevu prezidenta Václava Havla, který pronesl v lednu 1994 u příležitosti jmenování nových rektorů:

„Vaší ctižádostí by mělo být, abyste na konci svého funkčního období mohli říct, že se během něho podařilo – za vašeho přispění – úspěšně provést

všechny základní systémové změny, jejichž potřebu dnes všichni tak naléhavě pociťujeme.

To se ovšem může stát jen tehdy, podaří-li se nám všem (...) dostatečně přesvědčit celou naši veřejnost i sebe samé navzájem o několika důležitých věcech, které sice dokáže verbálně zdůrazňovat kdekdo, ale které si skutečně vnitřně a závazně stále ještě mnozí z nás neosvojili.

Především: jedním ze základních rysů člověka, něčím, co v jistém smyslu dělá vlastně člověka člověkem, je jeho touha po poznání, touha po pravdě. Rozvoj výchovy, vzdělání, lidské tvořivosti a lidského bádání je jedním ze způsobů, jimiž člověk tuto svou bytostnou potřebu naplňuje. Tím, že ji naplňuje, stává se lépe sám sebou a nutně humanizuje a kultivuje i svět, v němž žije. Vysokou školu tudíž nelze chápat pouze jako prostředí přípravy lidí na různá zaměstnání a vědecké bádání, nelze ji chápat pouze jako službu technickému a ekonomickému rozvoji. (...)

Druhou věcí, kterou je třeba znovu a znovu a pokud možno co nejhlasitěji opakovat, je fakt, že peníze investované do vzdělání nejsou žádnou smutně neproduktivní zátěží státního rozpočtu, ale že představují naopak jednu z vůbec nejvýnosnějších investic, pro jakou se můžeme jako společnost rozhodnout. Efekt této investice má jedinou nevýhodu: nepřichází hned. Ale budoucnost země záleží dnes více než kdy dosud na vzdělanosti, rozhledu a tvůrčích schopnostech těch, kteří budou postupně přicházet do nejrůznějších oblastí společenského života. (...)

Třetí věcí, kterou bych tu rád zdůraznil, je stále zřejmější fakt, že vysoká škola budoucnosti by neměla být jen prostorem školení nejrůznějších specialistů v různých stále speciálnějších vědních oborech, ale že by měla znalosti speciálních témat daleko víc, než jsme si u nás zvykli, rozvíjet na pozadí systematicky pěstovaného smyslu pro obecné souvislosti. (...) Znovu a znovu ... se potvrzuje, jak je v dnešní civilizaci vše navzájem propojeno a jak důležité je, aby tvorba nejrůznějších projektů či rozhodnutí vyrůstala z hlubokého vědomí komplexnosti světa. Jen v prostoru takového vědomí se může obrozovat i širší odpovědnost za svět. (...)

Takovéto pojetí ovšem znamená, že vysoká škola nemůže být jen místem, kde se někdo od někoho něco dozvídá, ale že musí být i prostorem výchovy, formování a zrání člověka, a tudíž i občana. (...) To vyžaduje prodchnout celou školu, styl její práce i její strukturu novým duchem. Duchem – zjednodušeně řečeno – skutečného humanismu. Učitel nemůže být pouhým expertem, musí to být osobnost, která vytváří kolem sebe takové silové pole, které podporuje zrání dalších osobností. Osobností s nadhledem, vědomých si obecných souvislostí věcí, osobností moudrých, čestných, velkorysých a vskutku tvořivých.

Budoucí občanské, společenské a politické důsledky takového pojetí školy jsou zřejmé: naše společnost se bude postupně zbavovat provinciální podezíravosti ke všemu vskutku originálnímu či prostě velkému, těchto svých tradičních neduhů, začne daleko zřetelněji překračovat horizont svých lokálních a okamžitých zájmů ...“

NAŠE VYSOKÉ ŠKOLY – VÝZVY, ÚKOLY

Od chvíle, kdy Václav Havel pronesl tato slova, naše univerzity a vysoké školy bezesporu ušly obrovský kus cesty. Myslím, že v souhrnu lze říci, že se naším vysokým školám daří: poskytujeme kvalitní vzdělání, realizujeme výzkum a bádáme, podílíme se na důležitých projektech, získáváme významné granty, zlepšuje se mezinárodní renomé a viditelnost našich škol, rozvíjíme mezinárodní spolupráci a partnerství; a řada našich škol se stává atraktivními také pro zahraniční studenty.

Prezident Havel ovšem tehdy vyslovil několik myšlenek, které jsou stále platné a nadčasové – a se kterými se také osobně ztotožňuji. Ať už jde o pojetí vysokoškolského prostředí jako prostoru vzdělávání, a nikoliv pouhé kvalifikace; nebo o důraz na vysoké školství jako na vskutku strategickou oblast z hlediska financování a investic.

Situace v posledních letech samozřejmě nebyla příznivá hlubším rozvahám a diskusím ohledně strategického směřování vysokých škol nebo českého školství obecně, jelikož jsme všichni byli nuceni čelit bezprecedentním výzvám a problémům. Po pandemii a několika koronavirových vlnách přišla válka na Ukrajině, a s ní uprchlická krize – a dále návazná krize energetická, ke všemu doprovázená dlouho nevídanou inflací. O to důležitější dnes ale je,

abychom nerezignovali na hlubší strategické diskuse a rozvahy ohledně směřování českých vysokých škol a školství obecně. O to důležitější je nevzdat se konkrétních ambiciózních vizí a cílů, bez kterých se nám nepodaří se společně posunout kupředu.

Pokud bych měl zmínit několik obecných principů, zásad či úkolů, které považuji za důležité, byly by to následující: je to již zmíněný důraz na odpovědnou debatu o rozpočtech vysokých škol a financích směřujících na vědu a výzkum; je to podpora základního a interdisciplinárního výzkumu; je to strategická prioritizace výzkumných témat; a samozřejmě posilování internacionalizace a mezinárodní spolupráce. Rovněž bych zmínil důraz na kvalitu a na podporu talentů. A pokud jde o právní rámec, zde je nezbytná příslušná revize a úprava zákona o vysokých školách a souvisejících legislativních norem.

Dalším důležitým tématem, které úzce souvisí se zmíněnými principy a zásadami, je efektivní spolupráce na národní i evropské úrovni, bez níž lze těžko dosáhnout žádoucích synergických efektů. Jsem toho názoru, že právě nedostatečná spolupráce v rámci Evropy bohužel zapříčinila snižování naší nezávislosti – ať už tedy národní či celoevropské – v klíčových a strategických oblastech, jako jsou výzkum a vývoj v oblasti léčiv, biotechnologie, medicína, umělá inteligence, kyberbezpečnost nebo v souvislosti s výzvami souvisejícími s demografickým poklesem.

Další oblastí, která by měla být nedílnou součástí našich rozvah, je tematika společenské role a společenské odpovědnosti univerzit. Současná doba je – také díky fenoménu sociálních sítí – zkratkovitá a bulvární a veřejný prostor je tak velmi snadno kolonizován povrchními informacemi, dezinformacemi či manipulacemi. Což má přirozeně dopad na kvalitu veřejné debaty a na povahu veřejného mínění. A to spolurozhoduje o samotné povaze demokracie, o kvalitě správy věcí veřejných – a tím o směřování celé společnosti, která je v důsledku toho vystavena vysokému riziku populismu a demagogie.

A zde právě přichází na řadu společenská odpovědnost vysokých škol. Kdo jiný by totiž měl být v této situaci ve společnosti autoritou a hlasem rozumu? Kdo jiný by měl společnosti pomoci rozpoznat rizika a bránit se aktuálním

nebezpečím? Této odpovědnosti se naše univerzity a vysoké školy nesmí a nemohou zříci.

ROLE VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTÍ

Dovolte mi se ještě na chvíli vrátit k jedné důležité myšlence Václava Havla – když mluví o tom, že vysokoškolský učitel má být komplexní osobností, která napomáhá zrání dalších osobností. To je velmi důležitá myšlenka.

Nedávno jsem se nad tímto tématem zamýšlel při svém vystoupení u příležitosti výročí založení Masarykovy univerzity a odhalení nového názvu auly, kterou jsme pojmenovali po profesoru Karlu Englišovi. Tedy po jednom z architektů československého státu; národohospodáři, filozofovi, právníkovi, a politikovi; profesorovi a prvnímu rektorovi Masarykovy univerzity, později rektorovi Univerzity Karlovy; v meziválečném období několikanásobnému ministrovi financí a rovněž guvernérovi Národní banky československé.

Myslím totiž, že je důležité – a to nejen na půdě našich vysokých škol –, abychom pečovali o odkaz jak velkých zakladatelských postav, tak významných osobností obecně. Říká se, že národ, který si neváží svých hrdinů, nebude žádné mít, až je bude potřebovat. Já bych dodal, že společenství, které si neváží svých velkých osobností, postupně ztratí schopnost si velké osobnosti pěstovat. A univerzity a vysoké školy by právě toto měly chápat jako jeden svých důležitých úkolů. Což mimo jiné znamená odpovědně pečovat o odkaz velkých osobností vzdálenější či nedávné minulosti. Ovšem ne v zájmu budování nějakého jejich prázdného kultu, ale abychom – v dialogu s nimi – hledali odpovědi na otázky a problémy naší doby. A tak s jejich pomocí dokázali lépe a s větším rozhledem utvářet naši současnost. A tím prozíravěji připravovali budoucnost.

ROLE A SMYSL ČKR

Vážené dámy, vážení pánové,

dnes si připomínáme 30. výročí založení České konference rektorů. Můj ctěný předchůdce na pozici rektora Masarykovy univerzity i na pozici předsedy ČKR – a úřadující předseda vlády – Petr Fiala u příležitosti půlkulatého výročí ČKR v roce 2018 hovořil o její roli v tom smyslu, že

přestože všechny zájmy českých vysokých škol nejsou stejné a ČKR tedy proto často nemůže zaujímat jednotný postoj, její význam spočívá v něčem jiném. Totiž v tom, že hájí zájmy vysokých škol jako celku a vytváří prostor, kde spolu zástupci jednotlivých škol a typů škol hovoří, debatují a zároveň se snaží porozumět svým různým potřebám a zájmům.

Tak tomu bylo v uplynulých 30 letech a věřím, že tomu tak bude i nadále. A do dalších 30 let bych tedy České konferenci rektorů popřál, aby i nadále dokázala být fórem otevřené a korektní výměny názorů a důstojnou reprezentací celonárodní akademické obce se slyšitelným hlasem ve veřejném prostoru. A abychom společně dokázali stavět na tom dobrém a užitečném, co se v minulosti – také zásluhou řady zde dnes přítomných emeritních rektorek a rektorů – podařilo.

Bude-li Česká konference rektorů v tomto směru úspěšná, pak bude mít její další působení velký smysl a bude dál prospívat také celé naší společnosti.

Děkuji Vám za pozornost.